

(Lásd: „Szarvasi Lapok”, 1888 szept. 16. Tárca.) (Erődi Jenő)

Ujházi Ede. A magyar színpadi-művészet egyik legkiválóbb jellemábrázolója, a XIX. század második felében. Működött ugyan még a XX. század első két decenniumában is, de ez a két évtized azonban már csak búcsúzkodás volt a nagy művészbohém életalkonyán mindentől és mindenkitől, akit szeretett és mindenkitől, akik őt szerették. — Ez a cihelődés, ez az ízről-ízre való emberi elmúlás, bizonyára nem volt olyan grandiózus, mint egyik legkiválóbb emberábrázolásának, Chevrial bárónak (Párisi regény) a halálában; de annál jobban fájt kortársainak, kollegáinak és kritikusaiknak, közönségének, tanítványainak és mindenkinek, akikből csodálóinak, sőt rajongóinak tábora a nemzet egészéből kialakult. — Az ő síremlékére is rá lehetett volna vésetni a gyógytudomány egyik legnagyobb herosának, a lengyel-orosz Mencsikownak (a bacilluselmélet felfedezőjének) síriratát: „Élt 71 évet. és örökké élni fog!” — Ujházi Ede nagy-szerű művészetének is ez a mencsikowi értékelés jár ki, különösen magyar vonatkozásban. Mert bár nemzetközi viszonylatban is elérte a Coquelin, a Lewinszky (a bécsi Burgtheater magyar születésű művésze), a két Salvini, Novelli és Zaccani stb. külföldi színpadi nagyságok mértékét, Ujházi Ede csodás művészte itt virulhatott ki csak teljes mértékben a magyar glóbuson, anyanyelvünknek színészileg alig áttörhető ezeréves bástyái között. Néhány nagy-sikerű bécsi vendég szereplésen túl, ami akkor még merész és párját ritkító vállalkozás számba ment (nem úgy, mint ma, 1931-ben, amikor nemcsak hazai művészeink raja járja sikerrel és hírnévvel a külföldet, de sportifjúságunk is győzelmesen bebarangolja az egész világot): Ujházi Ede, mint színész nem jutott külföldre. Mint ember, mint új impressiókra vágyó és nagy tudású képzett lélek ellenben gyakran beutazta Európát és minden szünidejét az európai metropolisokban töltötte. Egy ilyen utazása alkalmával „fedezte föl” a nagy olasz színpadját, Ermete Zaccanit is, aki veristi-

kus, igaz, színpadra átélt alakításával, újszerű színpadi hangjával egyik legnagyobb rajongójává tette Ujházit. A kongeniális magyar művész, hazatérve az ő szeretetreméltó, ízes entuziaszmusával, végig-hangoskodta nemcsak Budapestet, de egész Nagymagyarországot is, a nagy olasz színművész dicséretével úgy, hogy a milleniumkor megnyílt budapesti Vígszínház, azonnal elhozta Bécsből Zaccanit és olasz társulatát és zsúfolásig telt nézőterek előtt, csaknem egy hónapig játszatta a tényleg nagy-szerű olasz staggionét. Ujházi Ede, a nagy magyar művész, ezzel az „ide-lármázott” olasz társulattal és különösen Zaccani igazságot, színpadi „hegyi beszédet” nyilvánlatkoztató budapesti bemutatkozásának kiforszírozásával, nemcsak azt bizonyította be, hogy ő valóban nagy művész, nem ismeri és nem féli a konkurrenciát, hanem megadta a magyar színpadi művészetnek azt a mindennél fontosabb lehetőséget, hogy eddigi klasszikus értékeinek arculatával, belenézhesen az új színészeti irány csoda-tükrébe. — Nem akarom a sulykot elvetni, sem Ujházi ebbeli érdeméért, sem Zaccani kiváló művészetének értékeléséért. Azt sem állítom, hogy ettől az időponttól számít a magyar színpadi Megváltó születése, melytől előre, vagy hátra kell számítanunk a magyar színpad nevezetesebb eseményeit. Nem! Maga Ujházi Ede cikornyátlanul igaz művészte, Szigeti József klasszikusan leegyszerűsített beszédtechnikája, Halmy Ferenc verizmus, Blaháné életszerű közvetlensége, Szentgyörgyi István törölmetszett való-szerűsége stb., már sporadikusan elültették a magyar talajba a megújulás magjait. Sőt az új magyar színjátszási irány bokrai már virultak is, mielőtt Ujházi Ede a Zaccani-féle olasz staggionét Budapestre hozatta és saját művészi hitelével, urbi et orbi propagálta. De a konzervatív színházi közönség utolsó ellenállását roppantotta össze Ujházi, amikor minden meddő vita mellőzésével az új művészeti hitvallás legkiválóbb külföldi apostolainak nyitotta meg a magyar színpadművészeti sorompókat. — A győzelem sokkal gyorsabb és nagyobb volt annál is, amit Ujházi remél-